

**(*Taraxacum mongolicum* Hand.) ASTERACEAE TURINING O‘ZIGA
XOS HUSUSIYATLARI VA UNING TARQALISHI**

Umaraliyeva Shodiyona Farhodjon qizi

Namangan davlat universiteti, Biologiya ta’lim yo’nalishi

3-bosqich talabasi

Email: shodiyonaumaraliyeva738@gmail.com,

Tel: +9989938910413

Annotatsiya. Ushbu maqolada *Asteraceae* oilasiga mansub, Osiyo mintaqasida keng tarqalgan *Taraxacum mongolicum* Hand.-Mazz. turining morfologik xususiyatlari, boy kimyoviy tarkibi o‘rganilgan. Tadqiqotda o‘simlikning tashqi tuzilmasi (barg, poya, gul, ildiz), uning Xitoy, Koreya, Mongoliya, hamda Markaziy Osiyo hududlarida uchrashi qayd etilgan. *Taraxacum mongolicum* an’anaviy tibbiyotda keng qo‘llanilib, ayniqsa, yallig‘lanishga qarshi, antiseptik, xoleretik va immunostimulyator xususiyatlari bilan ajralib turadi. Fitokimyoviy tahlillar asosida unda flavonoidlar, triterpenoidlar, fenol birikmalari va inulin moddalari mavjudligi aniqlangan

Kalit so‘zlar: *Taraxacum mongolicum*, *Taraxacum*

Annotation. In this article, this article belongs to the *Asteraceae* family, common *Taraxacum mongolicum* Hand.-Mazz, which is common in the Asian region.-Mazz. The morphological features of the type, rich chemical composition was studied. The study covers the external structure of the plant (leaves, stems, flowers, roots), its Chinese, Korean, Mongolia, and Central Asian region. The *Taraxacum mongolicum* is widely used in traditional medicine, especially in anti-inflammatory, antiseptic, cholera and immunostimulatory properties. In the basis of phytochemical analyzes, it has been found to contain flavonoids, triterpenoids, phenol compounds and innovations

Keywords: *Taraxacum mongolicum*, *Taraxacum*

KIRISH. *Taraxacum* L. turkumi *Asteraceae* oilasining yirik turkumlaridan biri sanaladi. *Taraxacum* turkumi Yevropa, O‘rta Osiyo va Shimoliy Amerikada keng tarqalgan (2-rasm). So‘ngi yillarda O‘zbekiston hududida *Taraxacum* turkumi ustida qator zamonaviy tadqiqotlar olib borilmoqda. Turkum morfologik jihatdan kam o‘rganilgan taksonlar qatoriga kiradi va taksonomiyasi, geografiyasi, morfologiyasi bo‘yicha dala tadqiqotlarini olib borish va molekulyar tahlillarini amalga oshirish bo‘yicha yangicha qarashlarni talab etadi [1].

Taraxacum turkumini tarqalish arealiga ko‘ra 2 800 dan ortiq turga ega [2]. Plants of the World Online xalqaro ma’lumotlar bazasida yevropada 1 000 turi, O‘rta Osiyo florasida ro‘yxatida 600 turi [3], O‘zbekiston florasida esa 30 dan ortiq turi mavjud [4,5].

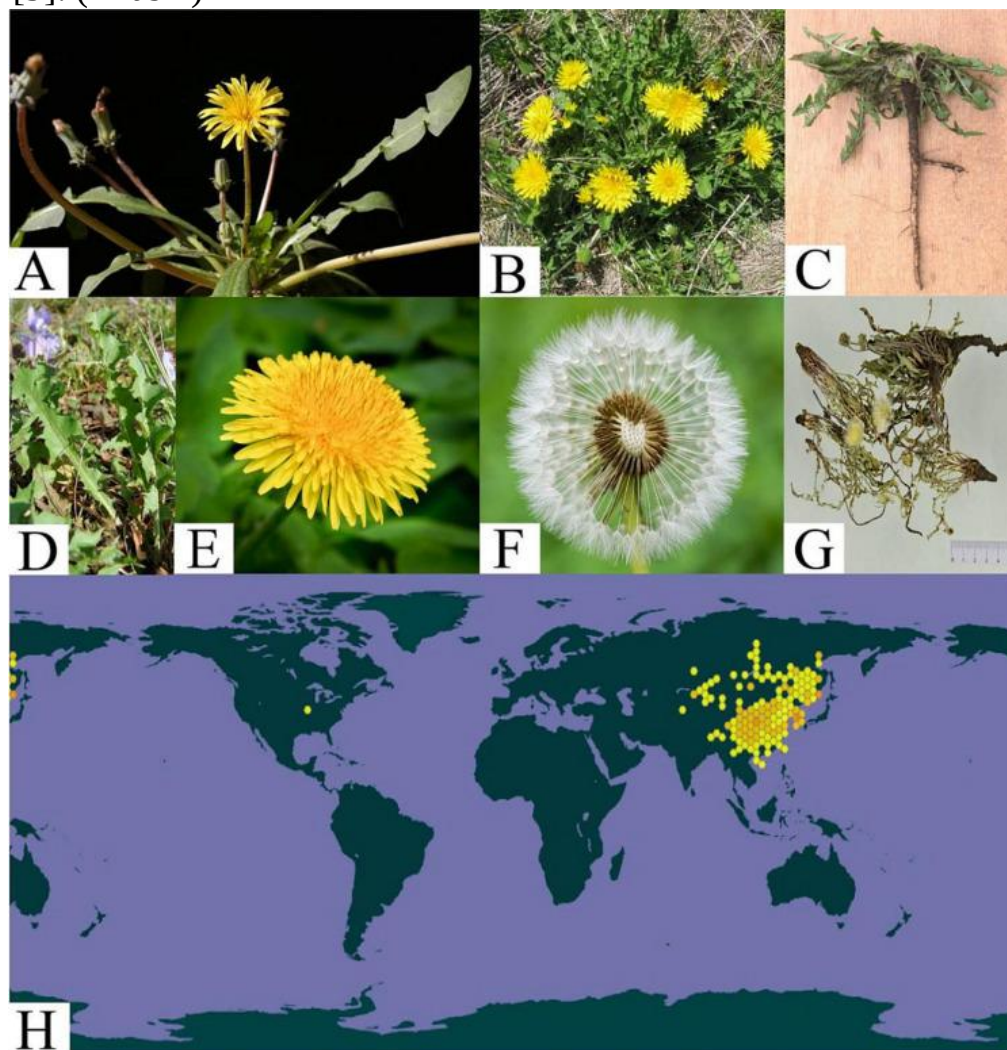
Taraxacum jinsiga mansub *Taraxacum mongolicum* o‘ziga hos harekteristikasi bilan ajralib turadi.

Tadqiqotlar metodologiyasi tahlillari ma’lumotlar matritsasi bo‘yicha *Taraxacum mongolicum* ko‘p yillik o‘t. Ildizlari biroz konussimon, egilgan, uzunligi 4-10 sm, yuza qismi jigarrang bo‘lib, qisqargan, ildiz boshi jigarrang yoki sarg‘ish oq

paxmoqli. Poyasi tik o'suvchi, 8-25 sm gacha bo'lgan o'simlik. Barglari: bazal, rozulat hisoblanib, barg plastinkalari qirrasimon-nayzasimon, cho'zinchoq, uzunligi 5-12 sm, eni 1-2.5 sm, cho'qqisi o'tkir, chetlari tishsimon yoki to'liq, cheti ba'zan to'g'ridan-to'g'ri tishsimon yoki ba'zan katta bo'lakli pinnatiparit, apical bo'laklari katta, uchburchak yoki uchburchakli hastat, yoyilgan yoki orqaga yo'naltirilgan, lateral bo'laklari 3-5 juft, bo'laklar orasida tishsimon, asosi ko'pincha qizil rangga ega[6].

Mazkur tahlillar shuni ko'rsatdiki *Taraxacum* oilasiga kiruvchi boshqa turlardan *Taraxacum mongolicum* sezilarli darajada ajralib turadi. Uning morfologik belgilar tomonidan nazar solsak, kapitilulasi 3-7 gulli, diametri 1-2 sm, uchli, zich joylashgan korimboz, poyasi 3-5 sm, pendikulasi 2-5 sm, odatda tuksimon. Mevalari – cho'zinchoq, 3 danakli. Urug'lari ham cho'zinchoq 4 - 6 mm, jigarrang rangda[7.8].

Taraxacum mongolicum boshqa tur vakillaridan tarqalish hududiga ko'ra ham ajralib turadi. Yashash joyi asosan, tog' yonbag'irlarda, yo'l chetlarida, ariqlarda toshli yonbag'irlarda va mo'tadil iqlim mintaqalarida uchraydi. Uning hozirgi kundagi uchrash areali keng qamrovda Yevropa, Afrika va G'arbiy Osiyo hududlari hisoblanadi[9]. (1-rasm)

(1-rasm) *Taraxacum mongolicum* jinsining morfologik ko'rinishi va tarqalishi

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak *Taraxacum mongolicum* tog' yonbag'irlarda, yo'l chetlarida, ariqlarda toshli yonbag'irlarda orasida o'sadi. An'anaviy ravishda Sharqiy Osiyo tibbiyotida yallig'lanish va yuqumli kasalliklarni davolashda qo'llaniladi. Zamonaviy tadqiqotlar uning potentsial farmakologik xususiyatlarini, jumladan mikroblarga qarshi, yallig'lanishga qarshi va sitotoksik ta'sirini o'rganib chiqdi.

Shuningdek, u ichak sog'lig'iga va immunitetga ta'siri tufayli chorva mollarida, ayniqsa parrandalarda mumkin bo'lgan fitogen ozuqa qo'shimchasi sifatida tadqiq qilinmoqda. O'simlik tarkibida flavonoidlar, fenolik kislotalar va polisakkaridlar kabi turli xil bioaktiv birikmalar mavjud.

O'simlik kimyoviy tarkibi jihatidan boshqa turlardan ajralib turadi, uning dorivorlik xususiyatlari juda yuqori bo'lib, ildizi va barglarida taraxasterol, inulin, bitter glikozidlar, A, B, C va D vitaminlar, kalsiy, kaliy, temir kabi minerallar va boshqa bir qator moddalar bor, hozirgi kunda ko'plab iste'mol qiladigan dorilarimiz tarkibida ham o'rin olgan.

Taraxacum mongolicum shu bilan birga ildizidan turli hil shifobaxsh choy va damlamalar tayyorlaniladi.

Taraxacum va uning tarkibiga kiruvchi boshqa turlarni keng plantatsiya qilish orqali tabobatda yuqori natijalarga erishish imkoniyati beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Tojibaev K.Sh. va boshq. (2020). O'zbekiston florasidagi dorivor o'simliklar. – FAN nashriyoti.
2. Yakugaku Zasshi (Journal of Japanese Pharmacology), 2012. – On the hepatoprotective effect of *Taraxacum albidum*.
3. Uddin, S. et al. (2010). A review on pharmacological and phytochemical profile of genus *Taraxacum*. – International Journal of Pharmacognosy.
4. Dahlstedt, G. (1907). "Nova Acta Regiae Societatis Scientiarum Upsaliensis".
5. "Taraxacum mongolicum Hand.-Mazz. | Dunyo o'simliklari onlayn | Kew Science". Dunyo o'simliklari onlayn . 2025-yil 16-aprelda asl nusxadan arxivlangan . 2025-yil 23-aprelda olindi .
6. "Xitoy florasida *Taraxacum mongolicum* , 2024-yil Xu & Chang 2017 ,
7. "Taraxacum mongolicum Hand.-Mazz" . www.gbif.org . 2025-yil
8. Yarnell, Erik; Abaskal, Ketii (2009). "Dandelion (*Taraxacum officinale* va *T. mongolicum*)" (PDF) . Integratsiyalashgan tibbiyot . 8 (2): 35– 38. Asl nusxadan arxivlangan (PDF) 2025-yil 30-aprel.
9. Syu, Chjenxao; Chang, Le (2017). Keng tarqalgan begona o'tlarni aniqlash va nazorat qilish: 3-jild . Singapur: Springer Singapur. doi : 10.1007/978-981-10-5403-ISBN 978-981-10-5402-0. 2025-yil 19-may.
10. Xu, Lingling; Long, Jiahui; Cui, Huawei; Syu, Jiting; Liu, Jiaqi; Syue, Longxay; Li, Chunjie (2024 yil 1 oktyabr). "Xitoyda *Taraxacum mongolicum*da barg dog'ini keltirib chiqaradigan *Didymella uniseptata* haqida birinchi hisobot" . O'simlik kasalligi . 108 (10): 3185. Bibcode : 2024PLDis.108.3185X . doi : 10.1094/PDIS-05-24-1019-PDN . ISSN 0191-2917 . PMID 39110616 . 2025-yil 17-may.
11. Syao-Xun; U, Xi-Ran; Chjou, Yan-Yan; Chjao, Xay-Yu; Chjen, Ven-Syan; Jiang, Shan-Tong; Chjou, Qun; Li, Ping-Ping; Xan, Shu-Yan (2017). "Taraxacum

mongolicum ekstrakti endoplazmatik retikulum stressi bilan bog'liq - uch marta salbiy ko'krak saratoni hujayralarida apoptoz" . Etnofarmakologiya jurnali . 206 : 55- 64. doi : 10.1016/j.jep.2017.04.025 . PMID 28461119 . 2025-yil 17-may

12. Deng, Sin-Sin; Jiao, Yan-Na; Hao, Hui-Feng; Syue, Dong; Bay, Chang-Kai; Xan, Shu-Yan (2021). "Taraxacum mongolicum ekstrakti IL-10 / STAT3 / PD-L1 signalizatsiya yo'llarini bostirish orqali o'simta bilan bog'liq makrofaglar mikro muhitida uch salbiy ko'krak saratoni hujayralarining malign fenotipini inhibe qildi" . Etnofarmakologiya jurnali . 274 : 113978. doi : 10.1016/j.jep.2021.113978 . PMID 33716082 .